

บทบรรณาธิการ

ศยามล เจริญรัตน์¹

มนทกานต์ ฉิมمامี²

Sayamol Charoenratana

Montakarn Chimmamee

The Twenty-First Century: การก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ของโลก ในปัจจุบันหมายถึงการที่เรากำลังก้าวเข้าสู่ความเปลี่ยนแปลงของช่วงเวลา จากศตวรรษที่ 20 ก้าวเข้าสู่ ศตวรรษที่ 21 นั้น จะเห็นว่ามีการปฏิวัติที่เกิดขึ้นมากมายนับตั้งแต่การเกิดรัฐชาติแบบใหม่ เกิดการขยายพรมแดนที่เปิดกว้างกว่า แค่มพรมแดนทางภูมิศาสตร์ เกิดการผนวกรวมและแบ่งแยกดินแดนแห่งรัฐชาติหรือ รัฐอธิปไตยอย่างกว้างขวาง เกิดการปรับเปลี่ยนของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ ก้าวกระโดด โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางการแพทย์ เกิดการข้ามของศาสตร์ ที่พรมแดนความรู้กำลังไม่ถูกปิดกั้น มนุษย์ก้าวข้ามพรมแดนแบบเดิมๆ และกำลัง ทำให้ความเหลื่อมล้ำเกิดมากขึ้นไปด้วย การก้าวไปแบบกระโดดของศาสตร์ บางส่วนก็ทิ้งบางส่วนของที่ไม่คุ้มค่าต่อการดูแลและลงทุน ดูเหมือนศีลธรรมและความเอื้ออาทรกำลังสูญหายไปท่ามกลางความเป็นเหตุและผลทางวิทยาศาสตร์

การเปลี่ยนแปลงของโลกในรูปของการพัฒนาส่งผลกระทบต่อรัฐชาติ และกลุ่มเชื้อชาติหลากหลายรูปแบบ และผลกระทบของการพัฒนาได้ก่อให้เกิดทั้ง ผลดีและผลเสียมากมาย สำหรับประเทศไทยที่ผ่านมา เรากำลังเผชิญหน้ากับ ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาอย่างรุนแรง แม้ว่าเราได้

---

¹ นักวิจัยประจำสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Researcher, Chulalongkorn University Social Research Institute (CUSRI)

(Email: saya21@yahoo.com)

² นักวิจัยประจำสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Researcher, Chulalongkorn University Social Research Institute (CUSRI)

(Email: aeedee_eat@hotmail.com)

พยายามลดผลกระทบจากการพัฒนาที่น้อยอย่างเข้มข้นมาโดยตลอด โดยเฉพาะ ปัญหาความยากจน และปัญหาคุณภาพชีวิตของประชาชน งานพัฒนาของไทย เดินอยู่บนความยากลำบากของกระแสทุนนิยมและอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลง ระดับโลกที่ถาโถมมาตลอดเวลา การก้าวเข้าสู่ศตวรรษใหม่นี้จึงเป็นนิมิตหมาย ที่ดีที่เรา กำลังต้องเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับปัญหาใหม่ๆ และพร้อมที่จะ แก้ไขของปัญหาเดิมๆ โดยเปิดรับแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา เช่น การก้าว ให้ข้ามพรมแดนของความรู้แต่ละศาสตร์

บทความในวารสารวิจัยสังคมเล่มนี้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการ หลากหลายประเด็นประกอบด้วย บทความพิเศษ 1 บทความ บทความวิจัย 6 บทความ และปริทัศน์หนังสืออีก 1 เล่ม ในภาพรวมงานทั้ง 8 ชิ้นนี้ เป็นเรื่องราว ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในระดับต่างๆ ที่แสดงให้เห็นภาพของผู้คนกลุ่มต่างๆ ที่กำลัง ร่วมกันเพื่อก้าวไปสู่อีก 100 ปีข้างหน้าร่วมกันภายใต้ความลำบาก และโอกาสที่จะ เดินไปด้วยกันของงานพัฒนา งานหลายชิ้นให้เห็นว่าช่องว่างต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็ยังคงอยู่ อาจจะยิ่งถ่างกว้างออกไป และยากที่จะทำให้ช่องว่างเหล่านั้นหายไป ดังนั้นหนึ่งใน บทบาทหลักของวารสารวิจัยสังคม คือ การเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการให้ กว้างขวางและสามารถนำไปสู่การถกเถียงและการต่อยอดงานให้นำไปสู่การ แก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนและอย่างแท้จริง

โครงการหลวง: รอยต่อของรัฐกับภาคประชาสังคม (The Royal Project: Interface between Government and Public Sector)

บทความพิเศษโดย อมรา พงศาพิชญ์ ได้เล่าเรื่องราวของโครงการหลวงในฐานะ ผู้นำงานพัฒนาเพื่อสังคมที่เป็นเสมือนรอยต่อที่เชื่อมงานพัฒนาในรูปแบบของ รัฐกับรูปแบบเอกชนให้เกิดประโยชน์กับคนในสังคมไทย ความต่อเชื่อมแบบ โครงการหลวงที่เป็นโครงการตามพระราชดำริเป็นตัวอย่างที่ทำให้เห็นว่าในงาน ด้านการพัฒนาแล้ว เราต้องก้าวข้ามให้ผ่านข้อจำกัดของหน่วยงาน เพื่อให้งาน

พัฒนาสามารถทำให้เกิดความกินดีอยู่สุขเกิดขึ้นอย่างแท้จริงในประชากร โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ยากไร้และเปราะบาง

ในกลุ่มประชากรเฉพาะ อย่างแม่ที่ต้องทำงานเป็นอีกกลุ่มประชากรที่เราต้องให้ความสำคัญที่ว่า แม่ ในฐานะผู้สร้างคุณภาพกับประชากรรุ่นใหม่คนแรกกำลังถูกทำให้การกลายเป็นแม่เป็นปัญหากับการดำรงชีวิต โดยเฉพาะในวิถีการทำงาน ดังนั้นบทความ เรื่อง **“ให้คุณค่า” “สนับสนุน” แต่อย่า “ติดตรา” :หนทางสู่การสร้างสังคมที่เอื้อต่อ “ความเป็นแม่” (“Valuing”, “Supporting”, not “Labeling”: The Way to Mother-friendly Society)** ของ ภักดิ์พรพรรณ ทำดี พยายามที่จะชี้ว่า บทบาทความเป็นแม่ในสังคมกำลังถูกทำให้ด้อยค่า และไร้ราคา ทั้งที่คุณค่าของความเป็นแม่ หรือการเลือกที่จะเป็นแม่ของผู้หญิงทำงานควรได้รับการยอมรับและสนับสนุน เพื่อให้เกิดประชากรที่มีคุณค่าต่อไปในการพัฒนาของสังคมแบบใหม่ที่เรากำลังเผชิญ

บูรณาการระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อหาพื้นที่เหมาะสมในการปลูกผักเศรษฐกิจ (Integrated Geographic Information System for Vegetable Production) ของ อีริเวทย์ ลิ้มโกมลวิลาศ เป็นงานที่เน้นเครื่องมือกับกระบวนการทางภูมิศาสตร์สารสนเทศเพื่อให้เข้าใจว่าการปลูกพืชที่เหมาะสมจะช่วยให้เกษตรกรสามารถแก้ปัญหาความยากจนหรือปัญหาที่เกิดจากการเพาะปลูกได้หรือไม่ บทความได้แสดงให้เห็นว่า การปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกพืชให้เหมาะสมกับความลาดชัน หรือข้อจำกัดของพื้นที่จะช่วยลดค่าใช้จ่ายของเกษตรกร ในขณะที่เดียวกันก็จะเพิ่มรายได้และก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรได้

กลุ่มคนอีกกลุ่มที่อยู่ที่ชายทะเลอันดามัน ก็เป็นอีกกลุ่มที่กำลังประสบปัญหา ในงาน **อันดามัน: ความรู้ท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อมเชิงวัฒนธรรม การเมืองเรื่องความรู้ และความเป็นธรรมทางสังคมด้านสุขภาวะ (The Andaman: Traditional Ecological Knowledge, Politics of Knowledge, and Social Justice and Healthy Society)** ของ ไชยณรงค์

เศรษฐกิจซื้อ ได้ใช้แนวทางสุขภาพเพื่ออธิบายถึงความไม่เป็นที่ธรรมที่เกิดจากการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ของรัฐต่อชุมชนขนาดเล็กที่ชายฝั่งทะเลอันดามันของไทย ว่าบางครั้งในทางเลือกของการพัฒนาที่ต้องแลกความต้องการของคนกลุ่มใหญ่กับชีวิตของคนกลุ่มเล็กยังคงเกิดอยู่เสมอๆ ภายใต้ความไม่เท่าของอำนาจความรู้และการต่อรอง งานได้ฉายภาพของความไม่เป็นที่ธรรมทางสุขภาพที่เกิดจากการใช้ค่านิยมแบบเก่าๆ กับบริบทสังคมและทรัพยากรที่เปลี่ยนแปลงไป การจะสร้างความเป็นธรรมให้เกิดจึงไม่ใช่แค่เรื่องของกรมมองเพียงความต้องการของคนหมู่มากเพียงอย่างเดียวหรือการเลือกหยิบยกความหมาย ความรู้หรือนิยามอันเกิดมาก่อนอีกต่อไป หากแต่หมายรวมถึงการเข้าใจในบริบทของแต่ละช่วงเวลาเพื่อสร้างความรู้ นิยามและโอกาสที่จะสร้างความเป็นธรรมให้กับทุกคน

เช่นเดียวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในกลุ่มแรงงานต่างด้าวชาวลาวที่มาทำงานรับใช้ในบ้านบทความเรื่อง *คุณภาพชีวิตในการทำงาน: แรงงานต่างด้าวที่ทำงานรับใช้ในบ้าน (Quality of Work Life: Migrant Domestic Workers)* ของ กนกวรรณ จิตรโรจนรักษ์ และมณฑล สรไกรกิติกุล ที่พยายามอธิบายว่าคุณค่าของแรงงานกับคุณภาพชีวิตที่ดีเกิดได้อย่างไร เมื่อพิจารณาจากรายได้ค่าตอบแทน สมดุลของการทำงาน ความเป็นอยู่ และอิสระในการติดต่อสื่อสารกับภายนอก งานชิ้นนี้อธิบายว่าความสัมพันธ์ที่ตึงระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเป็นปัจจัยหลักร่วมกับทัศนคติของแรงงานเรื่องอาชีพรับใช้ในบ้านเป็นอาชีพที่ดี อีกทั้งรายได้ที่สูงกว่าในประเทศลาว ล้วนมีส่วนในการผลักดันให้แรงงานต่างด้าวมีความพอใจกับคุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้นในฐานะแรงงานรับจ้าง ซึ่งผลเชิงบวกที่เกิดขึ้นส่งผลต่อการลดการขาดแคลนแรงงานคนรับใช้ในบ้านได้อย่างดี

การพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับบุตรแรงงานต่างด้าว
(The Development of an Educational Management Model for Migrant Children) ของ รัตนา จักกะพาก และรัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม เป็นการอธิบายการบริหารจัดการรูปแบบการศึกษาสำหรับลูกคนงานต่างด้าวในไทยที่ดูเหมือนจะได้รับโอกาสในการเข้ารับการศึกษาในระบบได้ แต่กลับพบว่ารูปแบบที่ตีประกอบด้วยองค์ประกอบจำนวนมากที่ต้องพิจารณาถึงความแตกต่างของผู้เรียนที่หลากหลาย ความต้องการของผู้เรียน และสุดท้ายคือการประยุกต์ใช้นโยบายจริงในแต่ละพื้นที่ ที่ทำให้แนวโน้มของโอกาสของการสร้างรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับลูกแรงงานต่างด้าวให้ประสบความสำเร็จได้ยาก

งานด้านการศึกษาอีกชิ้นเรื่อง **ภูมิหลัง ภาพลักษณ์และการนิยามความหมายของนักเรียนนอกระบบชั้นพื้นฐาน กรณีศึกษา: ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลสะทอน อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา** (*Background, Images and Definitions of Informal Basic Education Students: A Case Study of Na Thawi District Voluntary Education Center, Tambon Sa-Thon, Na Thawi District, Songkhla Province*) ของ ปรีโยกร วิชัย เป็นอีกงานวิจัยที่พยายามจะแสดงให้เห็นว่าในการสร้างกระบวนการพัฒนาย่อมมีรูปแบบของความหลากหลายและต้องทำให้เกิดการยอมรับของสังคม ในการศึกษาที่เช่นกัน ในระบบการศึกษาที่แบ่งแยกออกเป็นในและนอกระบบอย่างชัดเจนได้ผลให้นักเรียนนักศึกษาให้ออกจากความชอบธรรมของการอยู่ในระบบที่มีคุณค่า ดังนั้นการศึกษานอกระบบชั้นพื้นฐานจึงพยายามสร้างคุณค่าของความเป็นนอกระบบด้วยวิธีการต่างๆ ให้ลดความไม่เท่าเทียมในมุมมองของสังคม

งานชิ้นสุดท้าย คือ ปรีทัศน์หนังสือ: **The Blue Sweater: Bridging the Gap Between Rich and Poor in an Interconnected World.** ของแจ็กเกอลีน โนวโกราดซ์ (Jacqueline Novogratz) โดย **จิตติพร ฉายแสงมงคล** เป็นงานกึ่งวิชาการทางเศรษฐศาสตร์สังคม ที่ผู้เขียนได้นำเสนอผ่าน

หนังสือกึ่งอัตชีวประวัติของผู้เขียนที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่ผันตัวมาเป็นนักพัฒนา หนังสือได้เล่าเรื่องของความสำเร็จในการทำงานขององค์กรเอกชนในการพัฒนาประเทศที่ยากจน เช่น กานา เคนยา อินเดีย หรือแอฟริกา ในหนังสือ แจ็คเกอลีนได้แสดงให้เห็นว่า การลงทุนแบบ “ทุนนิยมอดทน” (patient capitalism) ในระยะยาวที่ไม่หวังผลกำไรเป็นแนวทางที่จะสร้างประโยชน์ต่อสังคมได้ จุดกลางหรือความร่วมมือระหว่างแนวคิดทุนนิยมทางเศรษฐศาสตร์ กับการทำงานการกุศลแบบไม่หวังผลกำไรหรือให้เปล่าเพียงชั่วคราว ช่วยยาม อาจจะเป็นแนวทางที่สร้างนวัตกรรมใหม่ในการสร้างสรรค์สังคม ทั้งนี้ขอขอบคุณเครือข่ายวิชาการเพื่อสังคมเป็นธรรม (JuSNet) ที่ได้แนะนำหนังสือและผู้ปริทัศน์ให้กับวารสาร และหวังว่าเครือข่ายเชิงวิชาการในลักษณะนี้จะผลักดันให้งานวิชาการสามารถขยายวงกว้างออกไป

ในห้วงสองสามเดือนที่ผ่านมาประเทศไทยสูญเสียนักพัฒนาผู้ยิ่งใหญ่ไป แต่เมื่อย้อนกลับไปดูงานพัฒนาที่ทุ่มเทของท่านยิ่งทำให้เราเห็นว่างานพัฒนาที่จะสร้างความกินดีอยู่สุขของประชาชนไม่ใช่เรื่องง่าย ความลำบากของการสร้างโอกาสให้กับประชาชนทุกคนในประเทศเป็นประเด็นสำคัญเพราะนั่นคือชีวิตผู้คนงานพัฒนาของ “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9” ใน 70 ปี ที่ผ่านมา กำลังบอกเราอีกว่า เราจะต้องก้าวเดินกันต่อไปท่ามกลางพายุที่ถาโถมอีกมาก แต่เราต้องเข้าใจในบริบทของไทยยืนอยู่บนฐานแบบไทยๆ และเปิดรับเอาแนวคิดใหม่ๆ เพื่อปรับให้การพัฒนาเป็นการพัฒนาที่เกิดเป็นความมั่งคั่งที่แท้จริง มิใช่การพัฒนาที่นำมาแต่ปัญหา

ในนามของวารสารวิจัยสังคม ข้าพระพุทธเจ้าขอน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณในคุณูปการที่ “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ทรงได้ริเริ่มหลักแห่งการพัฒนาที่พอเพียงอย่างยั่งยืนที่มุ่งให้ประชาชน หรือคนสามารถพึ่งตนเองได้เป็นหลัก ซึ่งความเข้มแข็งของมนุษย์จะนำให้เราสามารถมีหลักในการเดินเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ได้อย่าง

เข้มแข็งต่อไป และเราจะน้อมนำพระปณิธานเป็นหลักในการดำเนินงานของวารสารที่มุ่งเผยแพร่งานวิชาการอันเป็นประโยชน์ต่องานพัฒนา และสังคม ให้เกิดซึ่งการกินดีอยู่สุขของประชาชนเช่นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะยังเป็นเรือธงให้กับสังคมมาโดยตลอดกว่า 100 ปี และจะยังมุ่งมั่นเพื่อเป็นตั้งเสาหลักแห่งแผ่นดิน (Pillar of the Kingdom) ในการก้าวสู่ศตวรรษที่สองของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปพร้อมกับสังคมไทยอย่างเต็มภาคภูมิ

